

Косович О. В.,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри романо-германської філології

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

УЖИТОК ІНШОМОВНИХ СЛІВ: ЛОГІКА МОВИ ЧИ ДАНИНА МОДИ?

Анотація. Статтю присвячено проблемі вжитку іноземних слів в українській мові, подекуди надмірного їх уживання, що призводить до засмічування мови. Автором зазначається, що одним зі способів розвитку і модифікації мови є процес запозичення іноземних слів. Це явище є цілком адекватним з погляду історичних фактів і еволюції мови. Багато іноземних слів, запозичених українською мовою в далекому минулому, міцно в ній укоренилися й адаптувалися. У сучасній українській мові спостерігається особливе збільшення припливу іноземних слів, переважно з англійської та французької мов, що пов'язано насамперед з активізацією економічних, політичних, культурних, суспільних зв'язків України з англійськими і французькими країнами. Наголошується також на тому, що соціальне і культурне призначення іноземних мов у поєднанні з комплексом професійних знань сприяє формуванню компетентного фахівця будь-якого профілю. Але існує і негативна сторона вживання іноземних слів – гонитва за модою й оригінальністю. Сьогодні мода на іноземні слова набула катастрофічного характеру. Надмірне і неправильне вживання таких слів, ігнорування літературних норм призводить до неадекватних інтерпретацій у мові, нерозуміння реалій, казусів. Данина модному захопленню таїть у собі небезпеку десемантизації та забуття початкового значення запозичених слів. Автор зауважує, що значення запозичених з іноземних мов слів для більшості україномовних людей малозрозуміле. Багато носіїв мови, які не мають лінгвістичної освіти, вважають запозичення, особливо ті, що недавно ввійшли до складу української мови, модними, тому намагаються вживати їх у своєму мовленні якомога частіше, не замислюючись про значення нової іноземної лексики. Для більшості вживання нових іноземних слів, які ввійшли до лексики, є атрибутом «сучасності», «сучасного погляду на життя», що і породжує впевненість в необхідності використання нового запозиченого слова, яке стало «модним словом». Безумовно, необхідно культивувати не моду на іноземні слова і на мову загалом, а послідовне, систематичне осмислення їхньої специфіки, етимології, усвідомлене вживання запозичень, які надають мові краси і вишуканості.

Ключові слова: запозичення, українська мова, культура мови, мовна мода, іноземні слова, англіцизми, франкомовні запозичення, десемантизація.

Постановка проблеми. Процес запозичення нових слів – явище досить природне й адекватне, а в деяких випадках навіть неминуче для розвитку мови загалом: це один зі способів модифікації мови. Запозичення слів з інших мов може привести як до поліпшення нашої культури мови, так і до її погіршення, засмічення мови.

Незлічenna кількість іноземних слів у повсякденній мові україномовних людей із року в рік збільшується в геометрич-

ній прогресії. В українську мову проникає все більше іноземних слів: *булінг, стейкхолдер, бутик, бренд, гламур, сендвіч, хечбек, мінівен, бойфренд* і безліч інших. Не може не засмутити той факт, що рівнозначні слова існують і в українській мові. Чи здатні ми оцінити все багатство і незаперечні переваги української мови? Або нам просто бракує елементарних знань і культури володіння українською мовою?

Французький лінгвіст Ж. Ласера слушно стверджував, що «<...> без звернення до явищ культури вивчення мови збіднюється і зводиться до засвоєння фонетичних, лексичних і граматичних явищ, не потрібно забувати золоте правило: нема чого вчитися говорити, якщо нічого сказати» [6, с. 218].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням запозичень іноземних слів і причин їх виникнення в українській мові упродовж десятиліть цікавилися вчені-лінгвісти: І. Білодід, Л. Булаховський, М. Жовтобрюх, М. Кочерган, О. Тараненко, В. Жайворонок та ін.

Метою статті є висвітлення причин уживання іноземних слів в українській мові, імовірних наслідків надмірного вживання запозичень з європейських мов.

Виклад основного матеріалу. У сучасній українській літературній мові живуть слова і вирази, які не змінили свій первісний зміст і вживаються в науці, літературі, мистецтві та спорті. Іноземні слова, у якому б контексті або сфері діяльності їх не вживали, зберігають сліди свого іноземного походження. Багато іноземних слів, запозичених українською мовою в далекому минулому, настільки в ній адаптувалися і вкоренилися, що їх походження виявляється тільки за допомогою етимологічного аналізу. Наприклад, латинські вирази, які увійшли до складу термінологічного юридичного словника: *de jure, de facto, a priori, status quo, nota bene*, й інша специфічна лексика з різних областей знання. Їх можна писати і кирилицею: *де юре, де факто, апіорі* – їхня форма є завжди незмінною.

В останні десятиліття спостерігається особливе збільшення припливу іноземних слів в українську мову, здебільшого з англійської мови, що пов'язано передусім з активізацією економічних, політичних, культурних, громадських зв'язків України з англійськими країнами, зокрема з Англією й Америкою.

Найбільша кількість запозичених слів родом із Туманного Альбіону. Оскільки англійська мова є міжнародною, і багато її знають на досить високому рівні, не дивно, що багато слів мігрували в українську мову і стали сприйматися як рідні. Англіцизми, що хлинули в українську мову в 1980-х рр., були не просто нейтральними поняттями, а словами, які уособлювали собою «вільне і гарне життя Заходу», нові реалії, нові явища або предмети. Зараз вони ширше вживаються

і «працюють» на час і на маси: *офшор (offshore)*, *роумінг (roaming)*, *гаджет (gadget)*, *смартфон (smartphone)*, *айфон (iPhone)*, *юзер (user)* – користувач, *онлайн (online)* – у Мережі, *логін (login)* – ім'я користувача в Мережі, *клікати (click)* – натиснути на кнопку «миші», *прайм-тайм (prime-time)* – кращий час, *фітнес (fitness)*, *шейкер (shaker)*, *ростер (roaster)*, *овертайм (overtime)* – додатковий час, *хавбек (halfback)* – півзахисник, *форвард (forward)* – нападник, *голкипер (goalkeeper)* – воротар, інші.

Сьогодні лідирує, безперечно, англійська мова. Однак і французька мова залишається однією з найбільш значних мов світу. Поряд з англо-американською вона має «планетарну географію», уживається на п'яти континентах земної кулі і є найбагатшим джерелом запозичень.

Активні політичні та суспільні зв'язки із Францією в XIII–XIX ст. сприяли проникненню великої кількості запозичень із французької мови в українську. Французька мова стає офіційною мовою аристократичних кіл, мовою світських салонів.

Варто зазначити один дуже важливий аргумент, що говорить на користь французької мови: вона посідає перше місце за кількістю запозичених із неї слів у найбільшій європейській мові. Найбільші європейські мови – англійська, німецька та нідерландська, італійська й іспанська, польська – найбільше число іноземних запозичень взяли із французької мови. Це пояснюється історичною роллю французької мови, яка впродовж століть виконувала функцію мови міжнародного спілкування [3, с.73].

До багатьох мов світу продовжують регулярно надходити запозичення із французької мови: *стиліст (styliste)*, *макіяж (maquillage)*, *парфум (parfum)*, *прет-а-порте (prêt-à-porter)*, *от кутюр (haute couture)* та ін. Людина вживає в побуті сотні французьких слів, навіть не підозрюючи про те, що вони – французького походження. Наприклад, тільки в одній сфері харчування можна налічити не один десяток таких слів: *анетум (appétit)*, *десерт (dessert)*, *сосиски (saucisses)*, *суп (soupe)*, *салат (salade)*, *котлета (côtelette)*, *лимонад (limonade)*, *батон (baton)*, *компот (compote)*, *соус (sauce)* та інші.

Перед нами не стоїть завдання відстеження загальноприйнятих запозичень з іноземних мов, що вживаються як необхідна лексика міжнародного, політичного, спортивного, соціального або іншого призначення, укорінена в українській мові із плином століть.

Соціальне і культурне призначення іноземних мов у поєднанні з комплексом професійних знань сприяє зародженню, вихованню та становленню почуття мови, такого необхідного для її осягнення і формування компетентного фахівця будь-якого профілю. Навчання іноземним мовам є однією з фундаментальних завдань загальної та професійної освіти. Озброєні знаннями іноземної мови, майбутні фахівці отримують доступ до найсучаснішої закордонної інформації та можливість спілкуватися зі своїми іноземними колегами без мовного бар'єра [1–2; 5; 8–7; 10–11; 16–18].

Зауважимо, що значення запозичених з іноземних мов слів для більшості україномовних людей малозрозуміле. Багато носіїв мови, які не мають лінгвістичної освіти, вважають запозичення, особливо ті, що недавно ввійшли до складу української мови, модними, тому намагаються вживати їх у своєму мовленні якомога частіше, не замислюючись про значення нової іноземної лексики. Для більшості вживання нових інозем-

них слів, які ввійшли до лексики, є атрибутом «сучасності», «сучасної просунутої людини», «сучасного погляду на життя», що і породжує впевненість у необхідності використання нового запозиченого слова, яке стало «модним словом» [20].

Одна з найпоширеніших причин появи іноземних слів – гонитва за оригінальністю. Люди хочуть виділитися в усьому – нестандартно одягатися, розв'язно вести себе на американський манер, уживати у своїй лексиці слова, значення яких відомо лише небагатьом (можливо, через неправильності перекладу та незнання аналогів в українській мові). Дуже часто англійські слова використовуються як молодіжний сленг, який найбільше піддається впливу моди (*бєбі, лузер, тїнейджер, респект, макїяж*). Багато сучасних слів іноземного походження є частиною модних молодіжних рухів і служать для спілкування у дружніх колах і соціальних мережах (*лайк, селфі, репост, мейнстрім*).

Мода на іноземні слова набула катастрофічного характеру, тому що вживання цих слів може мати негативний ефект. У процесі запозичення слів з інших мов уже відбувається часткова втрата значення, що веде до розбіжності понятійного змісту в міжкультурному контексті [13, с. 128]. Часте застосування цих слів у різних областях знань, апелювання ними в різних контекстах призводить зазвичай до їх десемантизації, а вживання того чи іншого терміна без належного розуміння його специфіки, у відриві від початкового значення, або просто як данина модному захопленню таїть у собі небезпеку швидкої дискредитації та навіть незаслуженого забуття [12]. Надмірне і неправильне вживання таких слів, поза всякою логікою і сенсом, ігнорування літературних норм призводить до неадекватних інтерпретацій у мові, нерозуміння реалій, казусів. Найчастіше в засобах масової інформації, на рекламних щитах міст можна побачити бездарні реклами, вивіски, назви магазинів, фірм іноземними мовами або іноземні слова в українській транскрипції [19, с. 43]. Допускаються фонетичні, лексико-граматичні неточності або навіть помилки.

У зв'язку із цим не можна залишити без уваги появу численних магазинів, які мають «французькі» назви: *“Le Roi”*, *“Eiffel”*, *“Elite”*, *“Déjà vu”*, *“Comme il faut”*, *“Versailles”*, *“Île de beauté”*, *“Métro”* і безліч інших. Але йдеться про магазини, які отримали свої назви стихійно, без звернення до мови-оригіналу, позбавлені смислового забарвлення. Навіть більше, вимовляють їх або на англійський манер, або сьак-так латиною, але ніколи французькою. Зрозуміло, що не всі володіють цією мовою, не знають її особливостей і не можуть мати точної вимови. Навіщо і з якою метою давати такі назви? Водночас на питання, поставлені службовцям цих магазинів, про значення слів, які фігурують у назві, вони не можуть дати зрозумілої відповіді. Що це? Данина моді чи неправильне уявлення про знання мов? [14].

Мовна мода може мати негативні наслідки, коли запозичені терміни популяризуються без достатнього опрацювання їхнього понятійного змісту; коли поняття трактується на основі лише власного досвіду; коли воно необдуманно використовується тільки тому, що це модно сьогодні [15]. Люди модифікують мову відповідно до своїх потреб. Цей процес може бути спонтанним, але може бути результатом цілеспрямованих дій [9].

Не викликає сумніву необхідність вивчення мов і культур в їх тісному взаємозв'язку і взаємозалежності. Тривалі спроби оволодіти правилами вживання одиниць іноземної мови часто

залишаються безплідними. Зауважимо, культурний бар'єр набагато більш небезпечний, ніж мовний. Якщо помилки в іноземній мові можна або пропустити, або поставитися до них із часткою поблажливості, то культурні помилки зазвичай не вибачають так легко, вони справляють негативне враження [4].

Висновки. Зазначимо, що «у мові немає слів-дублетів (абсолютних синонімів), а є наше погане знання мови». Розглянувши й осмисливши ставлення до застосування іноземних слів і загалом мов, ми прийшли до висновку, що необхідно культивувати не моду на іноземні слова і на мову загалом, а послідовне, систематичне осмислення їхньої специфіки, етимології, усвідомлене вживання запозичень, які надають рідній мові краси і вишуканості. Перспективним напрямом наших наукових розвідок є дослідження загалом екології мови та необхідності використання власних ресурсів мовою, яка прагне до запозичень.

Література:

- Абаева Ф. Современные методы обучения студентов говорению на иностранном языке. *Азимут научных исследований: педагогика и психология*. 2014. № 4. С. 7–9.
- Беляева Е. Типы оценки уровня владения иностранным языком. *Азимут научных исследований: педагогика и психология*. 2014. № 1. С. 10–11.
- Гак В. Французский язык в современном мире. *Иностранные языки в школе*. 2002. № 2. С. 72–80.
- Егорцева Н., Сидоркина Н. Значение ролевых игр в обучении английскому языку. *Азимут научных исследований: педагогика и психология*. 2016. Т. 5. № 1 (14). С. 49–52.
- Куликова И. Развитие речемыслительных способностей студентов при работе с учебным гипертекстом на иностранном языке. *Азимут научных исследований: педагогика и психология*. 2014. № 4. С. 74–77.
- Ласера Ж. Реалии французской культуры на уроках французского языка. *Лингвострановедческий аспект преподавания русского языка иностранцам*: сборник статей. Москва, 1974. С. 217–224.
- Метелева Л. К вопросу о взаимосвязи социализации и формирования коммуникативной компетентности студентов в процессе обучения иностранному языку. *Азимут научных исследований: педагогика и психология*. 2014. № 1. С. 49–51.
- Мягкова В. О некоторых педагогических условиях формирования конкурентоспособности студентов вуза в процессе изучения иностранного языка. *XXI век: итоги прошлого и проблемы настоящего плюс*. 2012. № 4 (08). С. 100–105.
- Пудовкина Н. Продуктивное обучение как условие формирования языковой личности обучаемого. *Азимут научных исследований: педагогика и психология*. 2016. Т. 5. № 1 (14). С. 96–98.
- Раскачкина Е., Варникова О. Цель обучения иностранному языку студентов технического вуза как педагогическая проблема. *XXI век: итоги прошлого и проблемы настоящего плюс*. 2014. Т. 1. № 2 (18). С. 5965.
- Сидакова Н. Качество иноязычного обучения – важнейший системообразующий фактор высшего образования. *Вестник Костромского государственного университета им. А.Н. Некрасова*. 2014. Т. 20. № 4. С. 189–192.
- Сидакова Н. Характерные черты модернизированного содержания обучения иностранному языку. *Вестник Костромского государственного университета им. А.Н. Некрасова*. 2014. Т. 20. № 5. С. 201–204.
- Сидакова Н. Формирование профессиональной компетентности студентов неязыковых специальностей вуза средствами иностранного языка в условиях многоуровневого образования: дис. ... канд. пед. наук. Владикавказ, 2010. 236 с.
- Сидакова Н. Иностранный язык дистанционно: “pro” и “contra”. *Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия «Педагогика, психология»*. 2015. № 3 (22). С. 149–152.
- Сидакова Н. Гуманитарная составляющая высшего профессионального образования (на примере дисциплины «Французский язык»). *Вестник Костромского государственного университета им. Н.А. Некрасова*. 2015. С. 119–122.
- Смирнова Е. Использование программ-оболочек в учебно-методическом сопровождении изучения иностранного языка. *Карельский научный журнал*. 2015. № 2 (11). С. 56–60.
- Тимирязова Л. Особенности преподавания иностранных языков в сфере гостинично-туристического бизнеса. *Карельский научный журнал*. 2013. № 4. С. 103–105.
- Хальзова В. К вопросу о совершенствовании процесса обучения иностранному языку в неязыковом вузе на основе инновационных технологий. *Вестник Гуманитарного института Тольяттинского государственного университета*. 2012. № 2 (13). С. 97–99.
- Харламова М. Языковая мода в дидактической и методической терминологии. *Иностранные языки в школе*. 2004. № 5. С. 39–43.
- Хрунenkova А. Иностранные слова: «лингвистическая мода» или необходимость? *Russian Language Journal*. Vol. 62. 2012.

Kosovych O. The use of foreign words: language's logic or paying tribute to fashion?

Summary. The article deals with the use of foreign words in the Ukrainian language, sometimes of excessive use, which leads to the indiscriminate use of foreign. The author notes that one of the ways of development and modification of language is the process of borrowing foreign words. This phenomenon is quite adequate from the point of view of historical facts and the evolution of language. Many foreign words, borrowed by the Ukrainian language in the past were adapted and became ingrained firmly in it. In modern Ukrainian language there is a special increase in the inflow of foreign words, mostly from English and French, which is associated primarily with intensified economic, political, cultural, and community ties of Ukraine with the English-speaking and French-speaking countries. Social and cultural purpose of foreign languages in combination with a complex of professional knowledge contributes to the formation of a competent specialist in any field. But there is a negative side to the use of foreign words – the pursuit of fashion and originality. Today, the fashion for foreign words has become a disaster. Overuse and misuse of such words, and ignoring literary standards leads to inadequate interpretations of the speech, the lack of understanding of the realities, the mishaps. A tribute to the fashionable passion carries the risk of desemantization and disregard of the original meaning of loanwords. The author observes that the value of loanwords from foreign languages for the majority of Ukrainian people seem to be obscure. A lot of native speakers who have no linguistic education, consider loanwords, especially these foreign words that have recently entered to the Ukrainian language, as fashionable and so they try to use them as often as possible, without thinking about the meaning of a new foreign language vocabulary. For most people the use of new foreign words included in the lexicon is an attribute of “modernity”, “modern outlook on life” that produces the confidence to use a new loanword that has become a “buzzword”. Of course, it is necessary to cultivate not a fashion for foreign words use and for language in general, but a consistent, systematic understanding of their specificity, etymology, deliberate use of loanwords that impacts beauty and sophistication to the language.

Key words: loanwords, Ukrainian language, culture of speech, language fashion, foreign words, anglicisms, French loanwords, desemantization.